

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-76>

УДК 336.7

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE DURING THE WAR

Борисюк Олена Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9411-4118>**Матвійчук Наталя Миколаївна**кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7168-4073>**Хмелярська Лідія Андріївна**здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4254-390X>**Borysiuk Olena, Matviichuk Nataliia, Khmeliarska Lidiia**
Lesya Ukrainka Volyn National University

У статті досліджено особливості функціонування фінансового ринку України та основні його проблеми, які посилилися в умовах війни. Проведено аналіз динаміки зміни кількості учасників фінансового ринку та найбільш активних його гравців (банки, страхові компанії та фондові біржі). Разом із тим, особливу увагу в статті акцентовано на тому, що на сучасному етапі розвитку фінансовий ринок є динамічним та непередбачуваним, що пояснюється негативним впливом на нього в першу чергу військових дій на теренах нашої держави. Це супроводжується безліччю викликів перед українською владою, громадянським суспільством та необхідністю прийняття нестандартних, новаторських рішень. І питання міжнародної допомоги та її обсягів, а також здатність ефективно та раціонально її використовувати, стає ключовим у контексті відновлення.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові послуги, споживачі, банківський ринок, страховий ринок, фондовий ринок.

The economy of Ukraine is impossible without the existence and development of the financial market, which affects every component of the domestic economy, determining the main features and peculiarities of each of its sectors. The financial market affects every aspect of the national economy, forming the key features and characteristics of various industries, and also acts as a connecting element between available sources of free financial resources and entities that need these resources and feel their scarcity. Effective functioning of each segment leads to optimal functioning of the entire financial sector, which in turn is an important component of any economy. The war started by Russia, the financial crisis caused by the pandemic, sharp fluctuations in currency rates, the decline of the economy cause the deterioration of the state of the domestic financial market. Therefore, it is relevant to study the peculiarities of the functioning of the financial market of Ukraine in modern conditions. The article examines the peculiarities of the functioning of the financial market of Ukraine during the war, highlights the main problems and measures to solve them. An analysis of the dynamics of changes in the number of financial market participants and its most active players (banks, insurance companies, and stock exchanges) was conducted, as they are the main suppliers of the country's financial resources. The war has a negative impact and contains many risks for the development of the financial market of Ukraine, however, despite the military aggression, the regulators manage to achieve positive results in the implementation of the Financial Sector Development Strategy. The regulator needs to conduct a balanced policy to balance and ensure a healthy market and preserve honest financial market players. It is worth taking into account the main problems that are currently relevant for the financial market of Ukraine and taking the necessary measures to minimize them. Therefore, it is precisely the appropriate actions of the state that can become the push in the direction of the development of the domestic financial market, taking into account the war in Ukraine and modern trends in the world.

Keywords: financial market, financial services, consumers, banking market, insurance market, stock market.

Постановка проблеми. Військова агресія росії проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн. осіб змушені були покинути свої домівки. Більше 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24% населення. Тому актуальним повстає питання вивчення особливостей функціонування фінансового ринку України в таких надскладних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням сутності та розвитку фінансового України у зарубіжній і вітчизняній літературі займається багато науковців, серед яких Н. Кравчук, О. Луцишин [8], Н. Татарин, В. Беднарчук, А. Млінцова [10], Б. Данилишин [13], О. Дорошенко, Я. Дробота та інші

Мета статті – визначення особливостей розвитку фінансового ринку України під час війни та виокремлення основних проблем, які перешкоджають його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початку конфлікту в Україні не було зареєстровано жодної нової фінансової установи і водночас багато гравців покинули ринок. Протягом 2022 р. з реєстру було вилучено 91 кредитну спілку, 18 страховиків, 30 фінансових компаній, 66 ломбардів та банки (рис. 1). Більшість установ, які поки-

нули ринок, мали анульовані ліцензії, а значна частина з них діяла на території ОРДЛО та в Криму [12].

В сучасних умовах до особливостей розвитку фінансового ринку України можна віднести:

– у зв'язку з покращенням ситуації, що перевищило очікування, НБУ вирішив переглянути прогноз щодо зростання реального ВВП у 2023 році. Замість 2,0%, було передбачено зростання на рівень 2,9%. Було запропоновано, що у наступні роки розвиток економіки прискорюватиметься і може досягати 3,5–6,8%. Однак, якщо активна фаза конфлікту триватиме довше, ніж передбачалося в основних припущеннях (по середині 2024 року), економічне зростання, можливо, сповільниться. Росія продовжує намагатися знищити економічний потенціал України, про що свідчать теракти на Каховській гідроелектростанції, зростання агресивних обстрілів портової інфраструктури, блокада "зернового коридору" в Чорному морі та вихід з угоди про зерно;

– інфляція від початку року стрімко зменшилася. У січні 2023 року її річна ставка складала 26%, але до липня вже сповільнилася практично до 11%. Цьому сприяли стабільна ситуація в енергетиці, зниження вартості пального у першому півріччі 2023 року і збільшення пропозиції на продовольчому ринку. На цей процес також вплинули дії Національного банку, які забезпечили стійкість валютного ринку і стимулювали громадян більше зберігати гроші в національній валюті. Разом

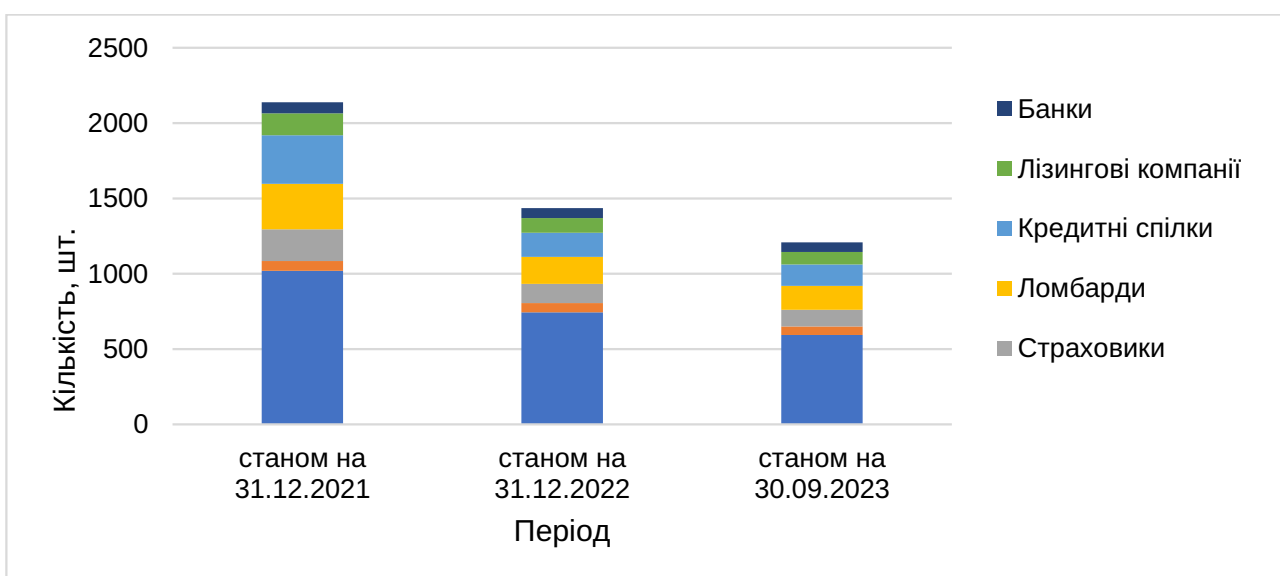

Рис. 1. Динаміка зміни кількості учасників фінансового ринку

Джерело: складено на основі [7]

із тим, НБУ і надалі передбачає подальше зменшення інфляції до 8,5% у 2024 році і 6,0% у 2025 році;

– зміцнення національної валюти на готівковому ринку обмежило зростання цін на товари і послуги, що значно залежать від імпорту, такі як одяг, електроніка, автомобілі, медичні послуги тощо. Ще одним фактором стабільного зниження інфляції було стабільність тарифів на певні житлово-комунальні послуги, зокрема на опалення та гарячу воду;

– весною та влітку 2023 року банки інтенсивно підвищували ставки на депозити. Багато банків пропонували можливість відкриття гривневих депозитів на період від 3 до 12 місяців зі ставкою, що становить 15% і вище. Ця висока дохідність допомагає захистити заощадження від впливу інфляційного знецінення. Не дивно, що протягом останніх місяців 2023 року українці активно вкладали гроші на депозити саме в національній валюті. З іншого боку, попит на валютні депозити зменшився. Все це є результатом скоординованої політики Національного банку України [13].

Розглянемо специфіку діяльності комерційних банків в Україні протягом останніх років, які мають безпосередній вплив на фінансовий ринок (табл. 1).

Отже, проаналізувавши дані табл. 1, можна побачити, що станом на 01.01.2023 р. кількість банківських установ мала тенденцію до змен-

шення. При цьому активи банківської системи України мали позитивну тенденцію до зростання, так з 1.01.2020 р. по 1.01.2023 р. вони зросли на 37,44%.

Досліджуючи фінансовий ринок, необхідно дослідити також страховий ринок України. Тому проаналізуємо кількість страхових компаній і їх активи, оскільки це є важливим критерієм функціонування страхового ринку (табл. 2).

Кількість страхових компаній України з 2020 р. до 31.06.2023 р. зменшилась на 45,24% – з 210 до 115 компаній і фактично в цей період на ринку працювало 103 страховика pop-life (активно працює на ринку близько 60 компаній – з виплатами більше 1 млн грн) та 12 life-страховиків (активно працює на ринку 11 компаній) [9].

Загальний розмір валових страхових премій у 2022 році скоротився до 39,6 млрд грн, від фізичних осіб страховиками отримано 24,6 млрд грн. Обсяги валових премій ризикового страхування зменшилися на 8%, премії страхування життя, навпаки, збільшилися за квартал на 9%.

Також необхідно проаналізувати фондовий сегмент фінансового ринку, де важливим критерієм під час його оцінки є дослідження обсягу випуску акцій (рис. 2).

Можемо спостерігати, що протягом 2020–2022 рр. кількість випусків акцій зменшувалась, проте в 2023 р. фондовий ринок

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України за 2020–2023 рр.

Назва показника	Станом на:				Темп росту (2023/2020),%
	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022	1.01.2023	
Кількість діючих банків, од., в т.ч.	75	74	71	67	89,33
з іноземним капіталом, од.	35	33	33	30	85,71
зі 100% іноземним капіталом, од.	23	23	23	22	95,65
Активи банків (млн.грн)	1 494 460	1 822 814	2 053 928	2 351 678	157,36

Джерело: складено основі [7]

Таблиця 2

Основні показники діяльності страхових компаній України за 2020–2023 рр.

Показник	Станом на:					Темп росту (2023/2020),%
	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022	31.03.2023	31.06.2023	
Кількість, шт.	210	155	145	122	115	54,76
Активи, млн грн	64 903	64 802	64 573	70 480	70 785	109,06

Джерело: складено основі [7]

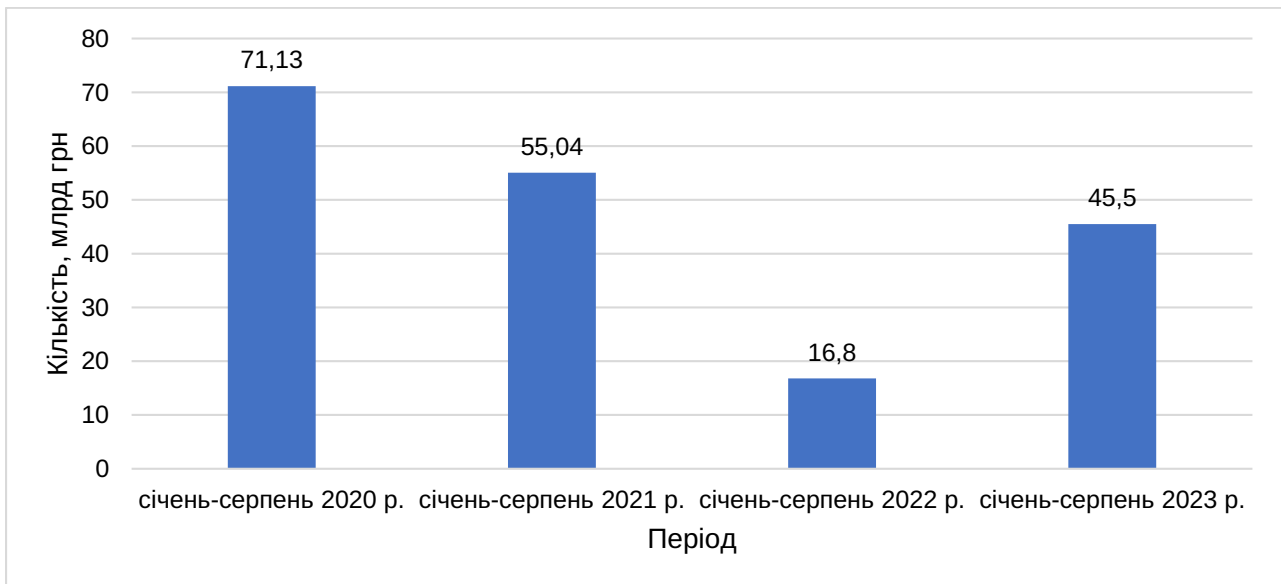

Рис. 2. Динаміка обсягу випуску акцій протягом січня-серпня відповідного року, млрд грн

Джерело: складено основі джерела [11]

України відновив свою діяльність, збільшуючи кількість випусків акцій.

Збільшення кількості випусків акцій є позитивним сигналом щодо інвестиційного клімату та інтересу компаній до розвитку.

Дослідивши стан фінансового ринку України, можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку він є динамічним та непередбачуваним. Відзначимо основні проблеми функціонування фінансового ринку України на теперішньому етапі:

1) економічна та політична нестабільність, що перешкоджає нормальному його функціонуванню та призводить до зниження рівня довіри користувачів до нього [10];

2) нестабільність макроекономічного середовища: висока інфляція, коливання валютного курсу та інші макроекономічні ризики можуть створювати невпевненість для бізнесу та інвесторів;

3) ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю внаслідок зростання волатильності на глобальних фінансових і товарних ринках та рухом спекулятивного капіталу [14];

4) низький рівень ефективної мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів;

5) мала участь населення у використанні цінних паперів [3];

6) корупція та невпевненість в правовій системі, що може впливати на довіру до фінансового ринку та створювати ризики для інвесторів [4].

Висновки. Отже, фінансовий ринок становить основу для розвитку та стабільності економіки України. Війна чинить негативний вплив і містить багато ризиків для розвитку фінансового ринку України, проте попри військову агресію регуляторам вдається досягати певних позитивних результатів, передбачених у реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року. Перетворення фінансового ринку у ключовий компонент економічного середовища дозволить надавати фінансову підтримку реальному сектору економіки через мобілізацію інвестицій та розподілу капіталу. НБУ необхідно вести виважену політику, щоб збалансувати і забезпечити здоровий ринок та зберегти добросовісних гравців фінансового ринку. Усі ці виклики та зміни на фінансовому ринку, спричинені війною, можуть призвести до «очищення» ринку, з одного боку, шляхом залишення сильних гравців, а з іншого боку, до зниження конкуренції та погіршення якості послуг. Варто взяти до уваги основні проблеми, які є зараз актуальними для фінансового ринку України і вжити необхідні заходи, щоб їх мінімізувати. Тому саме відповідні дії держави можуть стати тим поштовхом у напрямку розвитку вітчизняного фінансового ринку з урахуванням війни та сучасних тенденцій у світі, пов'язаних з активізацією процесів цифровізації та появою нових фінансово-цифрових продуктів та платформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк О. І. Управління фінансами підприємств: навч. посіб. Київ. 2017. 792 с.
2. Красавина Л. М. Міжнародні валютно-кредитні і фінансові відносини. *Фінанси і статистика*. 1994. С. 643.
3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ : КНЕУ. 2001. 240с.
4. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ : КНЕУ. 375 с.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2021 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Law_12072001_2664-III (дата звернення: 22.10.2023).
6. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Серпень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=4 (дата звернення: 22.10.2023).
7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 19.10.2023).
8. Кравчук Н., Луцишин О. Фінансовий ринок України під час війни: реалії функціонування. *Світ фінансів*. № 4(73). 2022. С. 112–128. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1564/1572> (дата звернення: 10.10.2023).
9. Лідери страхового ринку України за 1 квартал 2023 року. URL: <https://insa.com.ua/blog/lidery-strahovogo-rynku-ukrayiny-za-1-kvartal-2023-roku/> (дата звернення: 20.10.2023).
10. Татарин Н. Б., Беднарчук В. В., Млінцова А. О. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 2, 2020. С. 147–152. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/4-1-1.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).
11. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2023).
12. Татарин Н., Половко Д. Фінансовий ринок України: аналіз сучасного стану, загрози, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83).
13. Данилишин Б. Реалії воєнного часу: ситуація в економіці та фінансових ринках України. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/568138_realii_voennogo_chasu_situatsiya.html (дата звернення: 10.10.2023).
14. Борисюк О., Дацюк-Томчук М., Ліповська-Маковецька Н. Імперативи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. № 2, 2020. С. 168–176. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/593> (дата звернення: 20.10.2023).
15. Борисюк О. В. Фінансовий ринок України: тенденції розвитку в умовах глобальних викликів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 2 (07), 2017. С. 239–242. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1568/1/Borysiuk.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).

REFERENCES:

1. Blank O. (2017) *Upravlinnia finansamy pidpriemstv* [Financial management of enterprises]. navch. posib. [study guide]. Kyiv. 792 p. (in Ukrainian)
2. Krasavyna L. (1994) *Mizhnarodni valiutno-kredytni i finansovi vidnosyny*. [International monetary and credit and financial relations]. *Finansy i statystyka*. P. 643.
3. Oparin V. (2001) *Finansy (Zahalna teoriia)* [Finance (General theory)]. navch. posib. [study guide]. Kyiv: KNEU. 240 p. (in Ukrainian)
4. Sheludko V. *Finansovi menedzhment* [Financial management]. pidruchnyk [textbook]. Kyiv: KNEU. 375 p. (in Ukrainian)
5. *Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia ryнкiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.07.2021 r.* [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets: Law of Ukraine of July 12, 2021]. Available at: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Law_12072001_2664-III (accessed October 22, 2023).
6. *Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku*. Serpen 2023 [Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2025. August 2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=4 (accessed October 22, 2023).
7. *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy* [Official website of the National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed October 19, 2023).
8. Kravchuk N., Lutsyshyn O. (2022) *Finansovi ryнок Ukrainy pid chas viiny: realii funktsionuvannia*. [Financial market of Ukraine during the war: realities of functioning]. *Svit finansiv*, no. 4(73), pp. 112–128. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1564/1572> (accessed October 10, 2023).

9. Lideri strakhovoho rynku Ukrainy za 1 kvartal 2023 roku [Leaders of the insurance market of Ukraine for the 1st quarter of 2023]. Available at: <https://insa.com.ua/blog/lidery-strahovogo-rynku-ukrayiny-za-1-kvartal-2023-roku/> (accessed October 20, 2023).

10. Tataryn N., Bednarchuk V., Mlintsova A. (2020) Perspektyvy rozvytku finansovoho rynku v Ukraini [Prospects for the development of the financial market in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Ekonomika i upravlinnia, vol. 31 (70), no. 2, pp. 147–152. Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/4-1-1.pdf> (accessed October 10, 2023).

11. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [Official website of the National Securities and Stock Market Commission]. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/> (accessed October 20, 2023).

12. Tataryn N., Polovko D. (2023) Finansovyi rynek Ukrainy: analiz suchasnoho stanu, zahrozy, problemy ta perspektyvy [Financial market of Ukraine: analysis of the current state, threats, problems and prospects]. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 4 (83).

13. Danylyshyn B. (2023) Realii voiennoho chasu: sytuatsiia v ekonomitsi ta finansovykh ryunkakh Ukrainy [Realities of wartime: the situation in the economy and financial markets of Ukraine]. Available at: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/568138_realii_voiennoho_chasu_situatsiya.html (accessed October 10, 2023).

14. Borysiuk O., Datsiuk-Tomchuk M., Lipovska-Makovetska N. (2020) Imperatyvy rozvytku finansovoho rynku Ukrainy v umovakh tsyfrovizatsii [Imperatives for the development of the Ukrainian financial market in the context of digitalization]. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. No 2? pp. 168–176. Available at: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/593> (accessed October 20, 2023)

15. Borysiuk O. (2017) Finansovyi rynek Ukrainy: tendentsii rozvytku v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Financial market of Ukraine: development trends in the context of global challenges]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol 2 (07), pp. 239–242. Available at: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1568/1/Borysiuk.pdf> (accessed October 20, 2023).